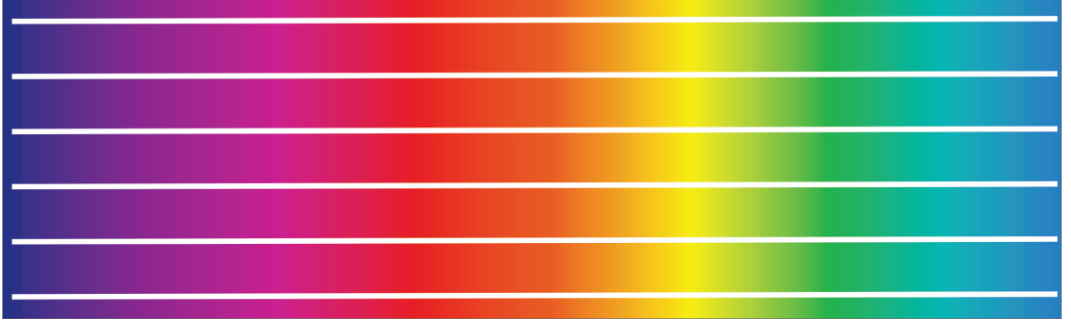

Eşref ADALI

Fas

Fas

Bu kitap, 02 - 07 Kasım 2005 günlerinde arkadaşlarımla birlikte yaptığımız Fas gezisine ilişkin bilgileri içerir.

Geçmişte, Osmanlının sınırlarına kadar dayandığı Fas bizler için her zaman ilginç ve gizemli bir ülke olmuştur. Bir bayram tatilini fırsat bilerek bu ülkeyi gezme fırsatımız oldu. Gezi grubumuzda bulunan kişiler:

- Mehmet Uzal - Suna Uzal
- Ali Üstüner - Neşe Üstüner
- Erol Demirci - Sema Demirci
- Eşref Adalı - Ayfer Adalı

Gezi izlencesi şöyledir:

- Fes (02 Kasım 2005)
- Meknes (03 Kasım 2005)
- Volubilis (06 Kasım 2015)
- Kazablanka (03 Kasım 2005)
- Rabat (03 Kasım 2005)
- Marakeş (04-06 Kasım 2005)
- Essaouira (07 Kasım 2005)

4 - Fas

Yolculuğun ilk adımı İstanbul - Fes ve dönüş havayolu ile, Fas içindeki ulaşım karayolu ile.

Gezi sırasında çok sayıda çektiğim fotoğraflardan seçtiklerim ve özel olmayanları "Fotoğraflar" sekmesi altındaki "Afrika" sekmesi altındaki "Fas" sayfasında görebilirsiniz. Ayrıca bu kitap içinde, ilgili sayfalara ulaşmak için bağlantılar verilmiştir.

Bir yeri gezip görürken, gördüklerimiz hakkında bilgi edinmenin gerekli olduğunu düşünürüm. Bu nedenle bunun gibi gezi kitaplarını hazırlamamın uygun olacağını düşündüm. Bu kitapta okuyacağınız bilgiler, aslında açık kaynaklarda bulunabilecek bilgilerdir. Benim yaptığım bu bilgileri toplamak ve sizlere sunmaktır.

Fas'ın geçmişi kısaca şöyle anlatılmaktadır:

Fas'ın geçmişi Afrika'nın kuzeybatı ucunda Berberî, Arap ve Avrupa kültürlerinin birleşimine dayanır. Fas'ın yerli halkı olan Berberîler (Amazigh), MÖ 8000 civarında bölgeye yerleşmeye başlamıştır. MÖ 800-600 yıllarında Fenikeliler kıyı bölgelerine ticaret merkezleri kurmuş, ardından bölge Roma İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmiştir.

7. yüzyıl sonlarında başlayan Arap akınları ve 8. yüzyıl başındaki fetihlerle bölge İslam dünyasına katılmıştır. İdris bin Abdullah tarafından kurulan İdrisi Hanedanlığı (788-974) Fas'ı Bağdat'taki Abbasi yönetiminden ayırarak bağımsız bir güç haline getirmiş ve Fes şehrini kurmuştur.

Murabıtlar, Muvahhidler ve Merinîler gibi güçlü hanedanlar döneminde Fas, hem Kuzey Afrika hem de Endülüs (Güney İspanya) üzerinde hüküm sürmüştür. Saadi ve Alevî Hanedanları: 16. yüzyılda Saadi hanedanı yabancı istilaları durdururken, 17. yüzyıldan günümüze kadar hüküm süren Alevî Hanedanı dönemi başlamıştır.

Fas, tam anlamıyla bir Osmanlı toprağı olmasa da, 16. yüzyılda Osmanlı himayesini kabul etmiş ve bir dönem vergi vermiştir.

20. yüzyılın başında Fas, Fransa ve İspanya arasında paylaşılarak himaye altına girmiştir. (1912-1956):

Sultan V. Muhammed liderliğindeki bağımsızlık mücadelesi sonucu Fas, 2 Mart 1956'da Fransa'dan bağımsızlığını kazanmıştır. Yeşil Yürüyüş (1975): Fas halkı, Batı Sahra üzerinde hak iddia etmek amacıyla silahsız bir şekilde Sahra Çölü'ne yürümüş ve bölgenin hakimiyetini kazanmıştır.

Günümüzde Fas, anayasal monarşiyle yönetilmektedir.

Gezi sırasındaki bazı olay ve gözlemlerimi de ilgili kesimlere ekledim. Gezdiğim yerler aşağıdaki harita üzerinde gösterilmiştir:

Fasta Görülen yerler

Geziye katılan arkadaşlarımıza ilişkin üç fotoğraf aşağıda görülmektedir:

6 - Fas

İçindekiler

Fas	
Fes	1
Türk ilişkileri	2
Fas Sultanlığı süresinde Fes	2
Fes el-Bali (Eski Şehir)	3
Chouara Tabakhanesi	4
Karaviyyîn Camisi	5
Çiniciler	6
Fes	7
Meknes	9
Volubilis	11
Kazablanka	13
II. Hasan Camisi	14
Kırallık Sarayı	17
Paşalar Mahkemesi	18
Kazablanka	19
Rabat	21
V. Muhammed Camisi	22
Hasan Kulesi (Savmaye Hasan)	22
Udaya kalesi (Udayas Kasbahı - Qaşbat al-Awdaya)	24
Marakeş	27
Bahia Sarayı	28
El Fna Meydanı (Jemaa el-Fnaa)	29
Jardin Majorelle	29
Kutubia Camisi (Camiü'l-Kutubiyye)	30
Menara Parkı	31
Marakeş	31
Chez Ali restoranı	32
Essaouira	33

1

Fes

Fes (veya Fez), Fas'ın kuzey iç kesimlerinde yer alan, ülkenin kültürel ve ruhani başkenti olarak kabul edilen tarihi bir şehirdir. Yaklaşık 1,26 milyon nüfusuyla Fas'ın en büyük şehirlerinden biridir ve Orta Çağ'dan kalma dokusunu dünyada en iyi koruyan yerleşim yerlerinden biri olarak bilinir.

Türkçe'de "Morocco" yerine "Fas" denilmesinin nedeni, Osmanlı döneminde giyilen feslerin bu şehirde üretilmesi ve isminin zamanla tüm ülke için kullanılmaya başlanmasıdır.

2 - Fes

Berberi ülkelerinin başkentlerine göre adlandırılması geleneğine uygun olarak, Tunus, Cezayir ve Trablus (Libya) örneklerinde olduğu gibi Fas ülkesi de başkenti Fes'ten (Fas) alıntılanarak adlandırılmıştır. Avrupa dillerinde ise bu adlandırma diğer tarihi başkent Marakeş'ten bozma Maruecos, Maroc, Morocco ye dönüşmüştür.

İdrisiler hanedanından I. İdris tarafından kurulan kent, daha sonra giderek gelişmiş ve yoğun göç almasıyla nüfusu giderek artmıştır. 1250 yılından itibaren Meriniler hanedanının bölgede egemenlik kurmasıyla siyesi önemi de artmış, 1420 yılından itibaren Vattasi hanedanı güç kazanmış ve son Merini sultanı II. Abdülhak, Vattasi vezirlerinin hakimiyeti altında kalmıştır. 1465 yılında Fes Ayaklanması ile öldürülmüştür. 1471 yılında Vattasiler ülkeyi yönetmeye başlamıştır.

Türk ilişkileri

16. yüzyılın başından beri Cezayir'e hakim olan Osmanlı Devleti ile sıcak ilişkilere sahip olan Vattasiler 1553'te kuzeye doğru ilerleyen Saadiler karşısında yenilgiye uğrayarak tahtlarını ve taht şehirleri Fes'i kaybetmişlerdir. Vattasiler'in devrik kralı Abou Hassoun'un yardım desteğini yanıtsız bırakmayan Cezayir Valisi Salih Paşa o yıl Fes kentine girerek adı geçeni tahta çıkarmıştır. Ancak 1554 Eylül'ünde Saadi lideri Muhammad al-Şeyh Fes kentini geri almıştır. Buna rağmen, Saadiler de Osmanlı Devleti ile yakın ilişkiler kurmuşlardır.

1576 yılında ise bu defa Saadilerden Abdülmelik, Fas Kralı yeğeni Muahmmed al-Mütevekkil'i devirmek ve tahta geçmek için Osmanlılar'dan yardım istemiş, hatta Osmanlıların Tunus'u fethiyle sonuçlanan sefere (1574) de katılmıştır. 1576 yılında tekrar Fes'e giren Osmanlı ordusu al-Mütevekkil'i devirerek Abdülmelik'i tahta çıkarmıştır. Böylece Fas ülkesi de Osmanlı himayesine girmiştir.

Devrik Sultan al-Mütevekkil Portekizlileri yardıma çağırınca, Portekiz Kralı Sebastiao ile al-Mütevekkil'in bir yanda, Osmanlı ordusunun desteklediği Abdülmelik'in diğer yanda çarpıştığı Vadiyüsseyil Savaşı meydana gelmiştir (4 Ağustos 1578). Savaş neticesinde üç kral da maktul düşmüş, Portekiz ordusu iki yıl sonra İspanya egemenliğine düşecek kadar (1580) örselenmiş, Portekiz Donanması Tanca açıklarında Osmanlılarca imha edilmiş, Osmanlı yanlısı Ahmed al-Mansur tahta çıkmıştır. Osmanlılar, geride devre dışı kalmış, hatta egemenliğini kaybetmiş bir Portekiz ile Cezayir için tehdit arzetmeyen ve Osmanlı'ya eğilimli bir Fas sultanı bırakarak Fas topraklarından çekilmişlerdir.

Fas Sultanlığı süresinde Fes

Üzerindeki Portekiz baskısından kurtulan Fas Sultanlığı XVI. ve XVII. yüzyıllar boyunca geliştikçe Fes kenti de giderek daha mamur bir hale gelmiş, nüfus artışıyla birlikte eski şehrin yanına Fes Cedid (Yeni Fes) kurulmuştur.

Fes, Fransa'nın 1912 yılında Fas ülkesi üzerinde himaye yönetimi kurmasına kadar ülkenin başkenti olarak kalmıştır. Fransız yönetimi tarafından Rabat'ın başkent ilan edilmesiyle Fas'ın siyasi önemi azalmaya başlamıştır.

Öne Çıkan Özellikler ve Gezilecek Yerler:

- Fes el-Bali (Eski Şehir): UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan, dünyanın en büyük trafiğe kapalı kentsel alanı ve en eski ortaçağ yerleşimidir. Labirenti andıran 9.400'den fazla dar sokağı ile ünlüdür.
- Chouara Tabakhanesi: Şehrin en ikonik noktalarından biridir. Derilerin geleneksel yöntemlerle taş kuyularda boyandığı bu alan, Fes'in zanaat kültürünün kalbidir.
- El-Karaviyn Üniversitesi: MS 859 yılında kurulan ve dünyanın hala eğitim veren en eski üniversitesi olarak kabul edilen kurum bu şehirdedir.
- Bab Boujloud (Mavi Kapı): Eski şehre ana giriş kapısıdır; dış tarafı mavi, iç tarafı ise yeşil çinilerle süslenmiştir.

Fes el-Bali (Eski Şehir)

Fes el-Bali, Fas'ın Fes şehrindeki en eski, surlarla çevrili yerleşim bölgesidir (medine olarak anılır). 9. yüzyılda kurulan bu bölge, tarihi dokusunu büyük ölçüde korumuş olması ve dünyanın en eski üniversitesine ev sahipliği yapması nedeniyle UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer almaktadır.

Dar ve labirent gibi kıvrımlı sokakları nedeniyle araç trafiğine tamamen kapalıdır; ulaşım genellikle yaya olarak veya eşeklerle sağlanır.

789-808 yılları arasında İdrisid hanedanlığı döneminde başkent olarak kurulmuştur. Günümüzde hala Fas'ın manevi ve kültürel kalbi olarak kabul edilir.

Dünyanın sürekli eğitim veren en eski üniversitesi olarak bilinen El-Karaviyyin Üniversitesi (kuruluş 859) burada yer almaktadır.

Eski şehir içinde dokumacılık yapan iş yerleri bulunmaktadır.

[Eski Şehir](#)

4 - Fes

Eski şehir içinde görülmesi gereken yerler:

- Bab Bou Jeloud (Mavi Kapı): Medineye giriş yapılan, mavi ve yeşil çinilerle süslü en ünlü tarihi kapıdır.
- Chouara Tabakhanesi: Şehrin en ikonik görüntülerinden birini sunan, geleneksel yöntemlerle deri tabaklanan büyük taş kuyuların bulunduğu alandır.
- Bou Inania Medresesi: 14. yüzyıldan kalma, muazzam ahşap oymaları ve mozaikleriyle ünlü bir eğitim kompleksidir.
- Al-Attarine Medresesi: Geleneksel İslam mimarisinin en zarif örneklerinden biri olarak kabul edilir.

Chouara Tabakhanesi

Chouara Tabakhanesi, Fas'ın Fes şehrinde (Fes el Bali medinasında) bulunan, dünyanın en büyük ve en eski geleneksel deri işleme merkezlerinden biridir. Yaklaşık 11. yüzyıldan beri faaliyet gösteren bu tarihi yapı, deri ürünlerinin hala Orta Çağ yöntemleriyle işlendiği yaşayan bir müze niteliğindedir.

Fes el Bali'nin labirent sokakları arasında, Saffarin Medresesi'ne yakın bir konumda yer alır. Kuruluşunun 11. yüzyıla kadar uzandığı düşünülmektedir. UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan bu bölge, asırlardır değişmeyen bir zanaatın kalbidir. İşleyiş: Tabakhane, arı peteğine benzeyen onlarca taş kazan ve havuzdan oluşur. Bu havuzlarda deriler temizlenir, yumuşatılır ve boyanır.

[Chouara Tabakhanesi](#)

Bu tabakhaneyi özel kılan en önemli detay, kimyasal maddeler yerine tamamen doğal içeriklerin kullanılmasıdır:

- Doğal Boyalar: Kırmızı için haşhaş çiçeği, mavi için indigo (çivit), sarı için safran ve yeşil için nane gibi bitkisel kaynaklar tercih edilir.
- Yumuşatma: Derileri yumuşatmak için kireç, inek idrarı ve amonyak kaynağı olarak güvercin dışkısı içeren karışımlar kullanılır.

- El İşçiliği: İşçiler, kavurucu sıcaklar altında derileri ayaklarıyla çiğneyerek boyanın iyice nüfuz etmesini sağlarlar.

Tabakaneyi tepeden gören bir noktadan izledik. Yayıdığı konu çok ağırdı. İşçiler boya çukurlarının içinde yarı çıplak durumda çalışıyorlardı. Biz kısa süre bile olsa kokuya dayanamadık. Sanırım işçiler bu kokuya alışmışlardır.

Eski şehrin içinde 9000 sokak olduğu söyleniyor.

Karaviyyîn Camisi

Endülüs'ten Mağrib bölgesine göç eden kişilerin sayısı arttıkça Fas'ın Fes kentindeki iki cami nüfusu kaldıramamaya başlamıştı. Tunus'un Kayrevan şehrinden Fes'e yerleşmiş olan âlim Ebu Abdullah el-Fihri'nin kızı Fâtıma bu sorunu çözmek üzere 859 yılında İslâm dünyasındaki en önemli eğitim merkezlerinden birisi olacak Karaviyyîn Camisi'ni inşa ettirdi.

Bugün Fas tarafından devlet üniversitesine dönüştürülmüş olan cami, tarihten bu yana İslâm ilimlerinde yüksek eğitim vermesi sebebiyle dünyanın ilk üniversitesi olarak anılmaktadır.

[Karaviyyîn Camisi](#)

Merînî hükümdarları saraylarında ağırladıkları İbn Battuta, İbn Haldun gibi âlimlere değer verdikleri gibi, ilim mekânları olan medreselere de çok önem veriyordu. Bu dönemde Karaviyyîn Camii etrafına, içlerinde geniş bir kütüphanenin de bulunduğu, çok sayıda ilave yapı inşa ettirildi.

Fâtıma el Fihriyye'nin yaşadığı dönemde çoğunlukla cami olarak kullanılan yapı, Fas'ın Fâtımî hâkimiyetine girmesiyle birlikte cuma hutbelerinin okunduğu cami oldu. Bir hâkimiyet alâmeti olan cuma hutbeleriyle birlikte, caminin statüsü oldukça yükseldi. Cami birçok âlimin toplandığı ve önemli tartışmaların yapıldığı bir merkeze dönüştü. Cami, kazandığı bu unsurlar ve eğitim seviyesinin yüksek öğrenim seviyesine yükselmesi hasebiyle kimi araştırmacılar tarafından dünyanın ilk üniversitesi olarak adlandırıldı.

Merînîler tarafından yaptırılan kütüphanelerin yanı sıra, gün geçtikçe caminin çevresine içerik açısından oldukça geniş kişisel kütüphaneler kurulmaya başladı. Medresenin

6 - Fes

kütüphanesi sadece nicelik açısından değil, nitelik açısından da kıymetliydi. Bugün hala bu kütüphanelerde, çok az nüshası bulunan eşsiz yazmalar bulunmaktadır.

1830'da Fransızların Fas'ı işgal etmesiyle başlayan sömürge idaresi döneminde Selefî düşünce ve milliyetçiliği harmanlayarak bölgeye Selefî düşünceyi aşıl原因an Karaviyyîn Camisi, Fas'ın 1956'da bağımsızlığını kazanmasının ardından geleneksel müfredat ağırlıklı bir üniversiteye dönüştürüldü. İslâmî ilimler konusundan eğitim vermeye devam eden üniversite, Agadir, Marakeş gibi bölgelerde kampüslerinin açılmasıyla, Fes dışına çıkarak bütün Fas'ı etkileyecek bir üniversite haline geldi. UNESCO ve Guinness Dünya Rekorları'na göre Karaviyyîn Üniversitesi, dünyada kesintisiz eğitim veren en eski yükseköğretim kurumu olarak kabul edilir. 1981 yılında Fes şehrinin eski merkezi (Medine) ile birlikte UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmiştir.

Cami, yüzyıllar boyunca farklı hanedanlar (Murabıtlar, Meriniler, Sa'diler) tarafından genişletilerek bugünkü görkemli halini almıştır: Yaklaşık 22.000 kişinin aynı anda ibadet edebileceği kadar geniş bir alana sahiptir. Yeşil kiremitli çatıları ve kare gövdeli minaresi Fes şehrinin silüetinde belirgindir. Endülüs ve Mağrip mimarisinin sentezi olan at nalı kemerler, oymalı ahşap işçiliği ve çini mozaikler (zellij) ile süslüdür. Şadırvanlar ve mermer fıskiyelele donatılmış huzurlu bir avlusu (sahn) bulunur.

Fes'in tarihi labirent sokaklarıyla ünlü Fes el-Bali (Eski Şehir) bölgesinde yer alır.

Çiniciler

Fes'te geleneksel yöntemlele çinicilik sanatı yapılıyor ve bu alanda üretim yapan bir atölyeyi gördük. Atölyede üretim izlenebildiği gibi üretilen nesnelerden satın alınabiliyor. Üretim kısmında çömlek ve tabak üretimlerinin yapıldığını gördük. Zellige adı verilen renkli kesme seramiklerden yapılan mozaikler 13 yy.dan beri Fas'ta yapılıyor. Bu seramikler cami, medrese ve villaların duvarlarında kullanılıyor.

Fes'in çini işçiliğinin kendisine özgü bir güzelliği var. Aynı nesne üzerinde çok renk kullanılıyor. İşlemler çok ince sayılmaz.

[Çini örnekleri](#)

Fes

Gezimizin odağı Eski Şehir olduğundan, günümüz Fes'ine fazla zaman ayıramadık. Hızlı gezi sırasında kapı ve minare fotoğrafları çekmekle yettimdim.

Kapıların tasarımı oldukça ilginç. Kapının çerçevesi genellikle beyaz kabartma; saçağı ise yeşil kiremit örtülü.

Fes

2

Meknes

Fes'ten Kazablanka'ya kara yolu ile gidişimiz sırasında kısa bir süre Meknes'in merkezinde mola verdik. Bu mola sırasında bazı yerleri görme olanağımız oldu. Molayı Pl el-Hedim Meydanı'nda vermiş olmamız şansımız oldu. Bu meydan çevresini ve özellikle kapalı çarşığı görme olanağımız oldu.

Meknes, Fas'ın "Dört İmparatorluk Şehri"nden biri olup, 17. yüzyılda Sultan Mevlay İsmail tarafından başkent yapılmasıyla altın çağını yaşamıştır. Genellikle komşusu Fes'in gölgesinde kalsa da, daha sakin atmosferi, görkemli kapıları ve UNESCO Dünya Mirası Listesi'ndeki tarihi dokusuyla "Fas'ın Versay'ı" olarak anılır.

Orta Fas'ın kuzeyinde yer alan Meknes, krallık içinde yer alan şehirler arasında, nüfusa göre altıncı en büyük kenttir. 11. yüzyılda Murâbıtlar tarafından askeri bir yerleşim yeri olarak kurulan Meknes, Alevî Hanedanı'nın kurucusu olan Sultan Mevlay İsmail (1672-1727) döneminde Fas'ın başkenti oldu. Sultan Mevlay İsmail, Meknes'i, 17. yüzyıldaki Mağrip'teki İslam ve Avrupa tarzlarının uyumlu bir şekilde harmanlandığı, günümüzde hala açıkça görülebilen, büyük ve yüksek duvarlarla çevrili, İspanyol-Mağribi tarzında etkileyici bir kent haline getirdi.

10 - Meknes

Tarihi surların arkasındaki şehirde yirmi beş cami, on hamam, saraylar, hanlar, özel mülklerin kalıntıları, bölgede yaşamış uygarlıkların kültürlerine ait anıtlar bulunmaktadır.

Fas'ın tam ortasında yer alan bir şehirdir. Etrafında Orta Atlas dağları olan İfrane ve Azrou bulunmaktadır. Batıda Fas'ın iki metropol şehri Kazablanka ve Rabat ile komşudur. Kuzeyde ise Tanca ve Tétouan şehirleri yer almaktadır.

Meknes'te görülmeye değer yerler arasında şunlar sayılmaktadır:

- Bab Mansour (Bab Mansour el Aleuj) geçidi: Kentin ve ülkenin en turistik yerlerinden biri olan Bab Mansour, 1996 yılında "İmparatorluk Şehri"nin bir parçası olarak UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne eklenmiştir. Kapı, Meknes'teki Ortaçağ kenti ile kale ve sarayların bulunduğu kasabayı birbirinden ayıran sınırdadır. Kapı çini mozaikleri süslüdür.
- Pl el-Hedim Meydanı: Meknes'in merkezinde Bab Mansour'un karşısında yer almaktadır. Meydan kraliyet duyuruları ve infazlar için kullanılmıştır. Günümüzde bu meydanda kelepçeli maymunlar görülebiliyormuş. Meydanın bir tarafında kafe ve restoranlar bulunmaktadır. Kapalı çarşı da burada görülebilir.
- Moulay İsmail'in Anıt mezarı: Anıt mezarın salonu Fas iççiliğinin en güzel örneklerinden biridir.
- Dar Jamaï Müzesi: Pl el-Hedim Meydanı'na bakmaktadır. 1882 yılında güç sahibi Jamaï ailesi tarafından yaptırılmış bir saraydır. Sarayda 1920'den beri geleneksel seramik, mücevher ve tekstil ürünleri sergilenmektedir. Fas'ın farklı yerlerinden getirilen ve çeşitli stilleri temsil eden antik halı çeşitleri de görülebilir. Müze aynı zamanda kuşların yaşadığı, büyük portakal ağaçlarının bulunduğu bir Endülüs Bahçesi'ne de sahiptir.

[Meknes \(Kapalı Çarşı\)](#)

3

Volubilis

Fas'ta, Meknes yakınlarında bulunan Volubilis Antik Kenti, M.Ö. 3. yüzyılda kurulan ve Roma dönemine ait, Kuzey Afrika'nın en iyi korunmuş UNESCO Dünya Mirası listesindeki arkeolojik alanlarından biridir. 40 hektarlık bir alana yayılan kent; Caracalla Kemerı, bazilika ve meşhur mozaikli evleriyle (Orpheus, Herkül) ünlüdür.

Fas'ın kuzeyinde, Zerhoun Dağı eteklerinde, Meknes'e 30 km mesafededir.

Berberi yerleşimi olarak başlamış, Moritanya Krallığı'nın başkenti olmuş ve daha sonra Roma İmparatorluğu'nun önemli bir tarım (özellikle zeytinyağı) ve idari merkezi haline gelmiştir.

Zafer Takı (Caracalla Kemerı), Bazilika, Jüpiter Tapınağı ve "Orpheus Evi", "Herkül Evi" gibi yerleşim yerlerindeki bozulmamış mozaikler öne çıkar.

12 - Volubilis

Volubilis, 4. yüzyıldaki depremde sonra terk edilmiş olsa da, mozaikleri ve Roma mimarisinin izleriyle bölgedeki en etkileyici tarihi kalıntılardan biri olmaya devam etmektedir.

Meknes şehri yakınlarında bulunan ve kısmen kazılmış bir Berberi-Roma şehridir. En azından Kral Juba II döneminden itibaren Mauretania Krallığı'nın başkenti olmuş olabilir. Volubilis'ten önce krallığın başkenti Gilda olabilir.

[Volubilis](#)

Verimli bir tarım bölgesinde inşa edilen şehir, MÖ 3. yüzyıldan itibaren önce Berberi, sonra proto-Kartacalı bir yerleşim yeri olarak gelişti ve daha sonra Mauretania Krallığı'nın başkenti oldu. Roma yönetimi altında MS 1. yüzyıldan itibaren hızla büyüyen şehir, yaklaşık 42 hektarlık bir alanı kaplayan ve 2,6 km uzunluğunda surlarla çevrili bir yerleşim yeri haline geldi. Şehir, 2. yüzyılda bir bazilika, tapınak ve zafer takı da dahil olmak üzere birçok önemli kamu binasına kavuştu. Başlıca zeytin yetiştiriciliğinden kaynaklanan refahı, büyük mozaik zeminlere sahip birçok güzel şehir evinin inşasına yol açtı.

Şehir, 285 civarında yerel kabilelerin eline geçti ve Roma İmparatorluğu'nun güneybatı sınırındaki uzaklığı ve savunulamazlığı nedeniyle Roma tarafından asla geri alınamadı. En az 700 yıl daha, önce Latinleşmiş bir Hristiyan topluluğu, ardından erken bir İslam yerleşimi olarak yerleşim yeri olarak kullanılmaya devam etti. 8. yüzyılın sonlarında, Fas'taki İdrisid hanedanının kurucusu İdris ibn Abdallah'ın merkezi oldu. 11. yüzyıla gelindiğinde, iktidar merkezi Fes'e taşındıktan sonra Volubilis terk edilmişti. Yerel halkın büyük bir kısmı, Volubilis'ten yaklaşık 5 km uzaklıktaki yeni Moulay Idriss Zerhoun kasabasına taşındı.

Bugün, "İmparatorluğun sınırlarında büyük bir Roma sömürge kentinin olağanüstü iyi korunmuş bir örneği" olarak UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer almaktadır.

4

Kazablanka

Kazablanka (Arapça: Ad-dar al-bayda), Fas'ın en büyük şehri ve ülkenin ekonomik, ticari ve finansal merkezidir. Atlantik Okyanusu kıyısında yer alan bu modern liman kenti, hem sömürge dönemi Fransız mimarisini hem de geleneksel Fas dokusunu bir arada sunar.

Kazablanka (Casablanca), kökleri MÖ 7. yüzyıla kadar uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. Kentin adı İspanyolca'da "Beyaz Ev" anlamına gelir; Arapça karşılığı ise "ed-Dâr el-Beyzâ") şeklindedir.

Kazablanka'nın bulunduğu bölgede 12. yüzyılda Anfa adında küçük bir Berberi köyü bulunuyordu.

Stratejik konumu nedeniyle zamanla korsanların üssü haline gelen Anfa, 1468 yılında Portekizliler tarafından bu saldırıları durdurmak amacıyla yıkılmıştır.

14 - Kazablanka

Portekizliler 1515'te bölgeye geri dönerek buraya "Casa Branca" adını verdikleri yeni bir kasaba kurmuşlardır. Kent, 1755'teki büyük Lizbon depremiyle yerle bir olmuş ve terk edilmiştir.

18. yüzyılın sonlarında Fas Sultanı Sidi Muhammed bin Abdullah şehri modern anlamda yeniden inşa ettirmiştir. İspanyol tüccarların buraya yerleşmesiyle şehir günümüzdeki "Casablanca" adını almıştır.

1907 yılında Fransızlar tarafından işgal edilen şehir, Fransız himayesi (sömürge demenin kibar söyleyişi) döneminde modern bir liman kentine dönüştürülmüştür.

II. Dünya Savaşı sırasında Churchill ve Roosevelt, Müttefik stratejilerini belirlemek için burada tarihi bir zirve (Kazablanka Konferansı) yapmışlardır (1943).

Fas, 1956 yılında Fransa'dan bağımsızlığını kazanmış ve Kazablanka ülkenin en önemli ticaret merkezi konumunu pekiştirmiştir.

Görülmesi Gereken Tarihi Noktalar

- Eski Şehir (Medina): Geleneksel Fas mimarisini ve dar labirent sokakları görebileceğiniz yerdir.
- II. Hasan Camisi: 1993'te tamamlanan, dünyanın en uzun minaresine (210 metre) sahip ve Atlas Okyanusu kıyısındaki görkemli yapıdır.
- Habous Mahallesi (Quartier Habous): Fransızlar tarafından 1917'de inşa edilen, geleneksel ile modernin birleştiği "Yeni Medine" bölgesidir.
- Rick's Café: 1942 yapımı meşhur Casablanca filminin atmosferini yaşatan ikonik restorandır.

II. Hasan Camisi

Fas'ın Kazablanka şehrinde bulunan, Afrika'nın en büyük ikinci camisi ve dünyanın en büyük camilerinden biridir. Minaresi, 210 metre yüksekliğiyle dünyanın en yüksek ikinci minaresidir. 1993 yılında tamamlanan cami, Kral II. Hasan'ın rehberliğinde Michel Pinseau tarafından tasarlanmış ve krallığın dört bir yanından gelen Faslı zanaatkarlar (3.300 Faslı zanaatkar: 1.530 marangoz, 854'ü, alçı işçisi) tarafından inşa edilmiştir. Minarenin tepesinde Mekke'ye doğru yönlendirilen bir lazer bulunmaktadır.

Cami, Atlantik Okyanusu'na bakan bir burun üzerinde yer almaktadır. Duvarlar el işçiliğiyle yapılmış mermerden olup, çatısı açılıp kapanabilir özelliktedir. En fazla 105.000 kişi alabilir: bunların 25.000'i cami içinde ve 80.000'i de caminin avlusunda namaz kılabilir.

Cami, Kazablanka'daki Bd. Sidi Muhammed Ben Abdallah'da bulunmaktadır. 9 hektarlık yerleşke, liman ile El Hank Deniz Feneri arasında yer almaktadır.

Cami kısmen karada, kısmen de okyanus üzerinde inşa edilmiştir. Bu yerleşim, daha önce Orthlieb Havuzu'nun bulunduğu, denizden geri kazanılmış doğal bir kaya çıkıntısını birbirine bağlayan bir platform oluşturularak gerçekleştirilmiştir. Caminin okyanus dalgalarının aşındırıcı etkisinden korunması için iki büyük dalgakıran da inşa edilmiştir; bu dalgalar 10 metreye kadar yüksekliğe ulaşabilir. İnşaat süresi boyunca sütunların temellerini denizden korumak için 800 metre uzunluğunda geçici bir iskele inşa edilmesi gerekmiştir. Çevresel avantajı, gürültü ve kirlilikten arınmış olması ve denizden taze bir esinti almasıdır.

[II. Hasan Camisi](#)

Yerleşke içinde bir medrese (İslam okulu), hamamlar (banyolar), Fas tarihi üzerine bir müze, konferans salonları ve "İslam dünyasının en kapsamlısı" olduğu söylenen çok büyük bir kütüphane bulunmaktadır. Avludaki 41 çeşme bulunmaktadır. Geleneksel olarak tasarlanmış medrese, bodrum katı da dahil olmak üzere 4.840 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır . İki katlı olan medrese, bitişik bir kible duvarı ve mihrap bölümü ile yarı dairesel bir şekilde inşa edilmiştir .

Bina, Kral II. Hassan tarafından Fas'ta şimdiye kadar inşa edilen en iddialı yapı olması için görevlendirilmişti. Fas'ta yaşamış olan Fransız mimar Michel Pinseau tarafından tasarlanmış ve Bouygues adlı inşaat mühendisliği grubu tarafından 1988 inşa edilmiştir. Bu nedenle bana camiden çok bir kilise biçiminde görüldü.

İnşaatta kullanılan granit , sıva , mermer , ahşap ve diğer malzemelerin tamamı , bazı İtalyan beyaz granit sütunlar ve 56 cam avize hariç, Fas çevresinden çıkarılmıştır . Altı bin geleneksel Faslı zanaatkar, bol ve güzel İslami geometrik desenleri , taş ve mermer zeminleri ve sütunları, yontulmuş sıva kalıplarını ve oyulmuş ve boyanmış ahşap tavanları yaratmak için beş yıl çalışmıştır.

Abdest odası ve geniş bir halk hamamı , kendi girişiyle bodrum katındadır. Hamam

16 - Kazablanka

banyolarında, karıştırılmış siva içine yumurta sarısı ve siyah sabun eklenerek yapılan bir siva tekniği olan Tadelakt kullanılmıştır.

Bina, İslami mimariyi ve Fas unsurlarını harmanlıyor ve kentsel bir tasarıma sahipken Mağribi etkilerini yansıtıyor. Rabat'taki tamamlanmamış cami ve Marakeş'teki Koutoubia Camii gibi diğer Fas binalarında bulunan unsurları sergiliyor .

Caminin mimari özellikleri için şu yorumlar okunmaktadır: Kral V. Muhammed'in türbesine dönüştürülmüş eski bir Roma kalesinden kalma özellikler bulunmaktadır. Diğer unsurlar ise Hasan Kulesi Camisi , Kubbetü'l - Saha (688-692 MS), Peygamber Camisi (705-710 MS), Tunus'taki Kayrevan Camii (663 MS), Şam Ulu Camii (705-715 MS) , Kurtuba Ulu Camisi (785-786 MS), Fas'taki Karaviyyin Camisi (956 ve 1135 MS), Tlemcen Ulu Camii (1136) ve Cema el-Kebir'den (1096) gelmektedir. Bu yapının düzeni, birçok Kuzey Afrika ülkesinde benimsenen T şeklinde plan uygulamasından farklı olarak, **bazilika planı** olarak bilinir. Bu

yorumlar benim görüşümü desteklemektedir. Kible duvarı, neflere diktir; bu, Mekke'ye doğru yönelen ibadet edenlerin sıralarının mümkün olduğunca geniş olması ve daha geriye doğru uzanmaması geleneği göz önüne alındığında, alışılmadık bir düzenleme olarak kabul edilir (Halod ve Khan 1997, 61). Bu planın kabulü, "eski aristokrat Kral II. Hasan ile ülkesinin ihtiyaçlarını karşılamak için ticaret ve sanayiye geliştirmek zorunda olan çağdaş lider Kral II. Hasan arasındaki bir çatışma" olarak nitelendirildi.

II. Hasan Camisi'nin içi

Ahşap oymalar, zellij işçiliği ve alçı kalıplar, özenli ve son derece etkileyici bir tasarıma sahiptir; oyma için kullanılan ahşap , Orta Atlas Dağları'ndan sedir ağacıdır, mermer Agadir'den, granit ise Tafraoute'den getirilmiştir.

Namaz salonu, kible duvarına dik üç nefli , 200 metre uzunluğunda ve 100 metre genişliğinde dikdörtgen bir plana göre inşa edilmiştir . Salonun orta nefi 40 metre uzunluğundadır ve 27 metre yüksekliğindeki yan neflerden daha büyüktür. Orta salon,

Murano'dan ithal edilen cam avizelerin asılı olduğu çok sayıda kubbenin ardışık olarak yer aldığı dalgalı bir yapıya sahiptir.

Salonun her iki yanında, kadınlar için ayrılmış, oyma koyu ahşap mobilyalarla döşenmiş asma katlar bulunmaktadır. Kapılar elektrikle çalıştırılmaktadır. Cephe duvarına, açık işçilikli ve ortasında bir pencere, iki yanında daha küçük iki pencere bulunan üç parçalı mermer bir bölme yapılmıştır . Çok renkli kemerlerle inşa edilmiş ve süslü çiçek desenleriyle işlenmiş bu paneller, dışarıdan bakıldığında geometrik bir çerçeve gibi görünmektedir. Kapılar, sahte kemer taşlarıyla (alternatif olarak düz veya oyma) süslenmiş mermer parmaklıklarla bezenmiştir .

13 metre yüksekliğindeki sütunlar, bitişik sütunlar ve haç biçimli bir dizi sütunla birleştirilmiş kare şeklindedir. Oyma alçıdan yapılmış geometrik şekilli çok renkli zellji, çiçekli ve geometrik desenlerle ve yazıtlarla dikkat çekmektedir. İslam sanatının biçimlerini vurgulayan bu zarif tasarımlar için oyma veya boyalı mermer veya şekillendirilmiş ahşap kullanılmıştır.

Çatı geri çekilebilir olup, salonu gündüz güneş ışığıyla aydınlatır ve ibadet edenlerin açık gecelerde yıldızların altında dua etmelerine olanak tanır. 1.100 ton ağırlığındadır ve beş dakikada açılabilir; 60 metre yüksekliğinde ve 3.400 metrekare alana sahiptir. Çatı, geleneksel seramik karolardan daha güçlü ve daha güvenilir olan ve yaklaşık yüzde 35 daha hafif olan dökme alüminyum karolarla (Faz karolarına benzer) kaplıdır. Dua salonu ayrıca kuzey duvarındaki cam kapılardan gelen ışıkla da aydınlatılır.

Minare 210 metre yüksekliğindedir ve 1993 yılında tamamlandığında dünyanın en yüksek minaresiydi. Tepesine, akşamları çalıştırılan bir lazer ışını yerleştirilmiştir. Mekke'ye doğru yönlendirilmiştir ve 30 kilometre erime sahiptir. Minare kare şeklindedir. Taban ile tepe arasındaki 1'e 8 oranındaki genişlik oranı, dış cephesinde sade bir dekorasyona sahip mermer bir kaplamaya sahiptir. Cephenin yüzeylerinde farklı malzemelerle oyulmuş süslemeler bulunmaktadır. Minarenin tepesinden yüksekliğinin üçte birini yeşil çiniler süslüyor ve daha sonra rengi koyu yeşil veya turkuaz mavisine dönüşüyor; Hasan II minaresinde tasarımcının deniz köpüğü yeşili ve mavisini bir kralın hayatını kutlamak için kullandığı söyleniyor.

Kırallık Sarayı

Kazablanka'daki Kraliyet Sarayı (Royal Palace of Casablanca), Fas Kralı'nın bu şehirdeki resmi ikametgahıdır ve Fas'ın en önemli kraliyet mekanlarından biri olarak kabul edilir. Şehrin Habbous (Yeni Medine) mahallesinde yer alan bu ihtişamlı yapı, İslam ve Mağrip mimarisinin büyüleyici bir örneğidir.

18 - Kazablanka

1920'lerde Fransız mimarlar Louis-Paul ve Félix-Joseph Pertuzio tarafından tasarlanmıştır. Modern Arap-İslam mimarisinin görkemli bir örneği olan saray; karmaşık mozaiklerle (zellij), piriç kapılarla ve oyma sedir ağacı süslemelerle bezelidir.

Gezimiz sırasında kiralık sarayının dışarıdan görme olanağımız oldu. Saray içine girilmesine izin vermiyorlar. Sarayın dış surlarını, devasa altın rengi kapıları görölmeye değeri.

Saray, karmaşık oymalar, dekoratif unsurlar ve geleneksel motiflerle bezeli, enfes bir Fas ve Arap mimarisi sergiler.

Görselin merkezinde yer alan devasa kapı, İslami ve arabesk tasarımlarıyla dikkat çeken sanatsal bir şaheserdir.

Fas'taki dört ana kraliyet sarayından biridir (diğerleri başkent Rabat, Fes ve Marakeş'tedir) ve kral burayı genellikle törenler veya devlet işleri için kullanır.

[Kıralık Sarayı](#)

Paşalar Mahkemesi

Paşalar mahkemesi (Mahkamat al-Paşa: Adliye Sarayı) geleneksel Mağrip ve Endülüs mimarisinin çarpıcı bir örneğidir. Habous mahallesinde yer alan yapı, başlangıçta Paşa'nın resmi konutu ve adliye binası olarak kullanılmıştır. Günümüzde idari bir bina olarak hizmet vermekte ve resmi törenler için kullanılmaktadır. Binada oyma sedir ağacından tavanlar, alçı süslemeler (stucco) ve çok renkli mozaik çiniler (zellij) gibi detaylı işçilikler bulunmaktadır.

Fransız mimar Auguste Cadet tarafından tasarlanan bina, geleneksel Mağribi-Endülüs mimarisinin en güzel örneklerinden biri olarak kabul edilir 1941-1942 yılları arasında inşa edilmiştir. Geçmişte adliye sarayı, paşa konutu, parlamento kabul salonu ve hapishane gibi çeşitli

[Paşalar Mahkemesi](#)

roller üstlenmiştir. Bugün hala devlet resepsiyonları ve belediye idari işleri için kullanılmaktadır.

İç mekanları; mermer sütunlar, karmaşık geometrik "zellige" çinileri, oyma sedir ağacı tavanlar ve stuko (alçı süsleme) işçiliği ile meşhurdur.

Kazablanka

Kazablanka kentinde genellikle Fransız ve İspanyol mimarlarının eserleri görülmektedir.

Kazablanka filminin 1942 yılında çekildiği Rick's Café'yi görmeye zamanımız olmadı.ndır.

[Kazablanka](#)

20 - Kazablanca

5

Rabat

Fas'ın başkenti olan Rabat, ülkenin en modern ve düzenli şehirlerinden biri olarak bilinir. Atlas Okyanusu kıyısında yer alan şehir, hem tarihi mirası hem de çağdaş mimarisiyle "modern başkent ve tarihi şehir" olarak UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer almaktadır.

Rabat, Fas'ın başkenti ve 515.619 nüfusuyla (2024) ülkenin yedinci büyük şehri ve yaklaşık 2,1 milyonluk nüfusuyla (2025) Kazablanka'dan sonra ikinci büyük metropol alanıdır. Ayrıca Rabat-Salé-Kénitra idari bölgesinin de başkentidir. Rabat, Atlantik Okyanusu kıyısında, Ebu Rekrek Nehri ağzında, şehrin ana banliyö kasabası Sela'nın karşısında yer almaktadır.

Rabat, 12. yüzyılda Almohadlar tarafından kurulmuştur. Bir büyüme döneminden sonra şehir uzun bir gerileme dönemine girmiştir. 17. yüzyılda Rabat, Berberi korsanları için bir sığınak haline gelmiştir. Fransızlar 1912'de Fas üzerinde bir himaye (sömürge düzeni) kurduklarında, Rabat idari merkez olmuştur. Fas 1956'da bağımsızlığını kazandığında, Rabat başkent olmuştur.

Rabat, Fas'ın dört imparatorluk şehrinden biridir ve Medine Mahallesi Dünya Mirası Listesi'nde yer almaktadır.

22 - Rabat

Rabat'ta gzilmesi önerilen yerler şunlardır:

Hassan Kulesi ve V. Muhammed Mozolesi: 12. yüzyıldan kalan bitmemiş bir minare ve yanındaki görkemli kraliyet mezarı şehrin simgesidir.

Kasbah des Oudaia: Beyaz ve mavi boyalı sokaklarıyla okyanusa bakan tarihi bir kale yerleşimidir.

Chellah Nekropolü: Roma kalıntıları ve Orta Çağ İslam mimarisinin iç içe geçtiği huzurlu bir bahçedir.

V. Muhammed Camisi

V. Muhammed Camisi olarak anılan yapı, genellikle V. Muhammed Anıt Mezarı ve camii barındırır. Bu yerleşke, Fas'ın bağımsızlık lideri Kral V. Muhammed'in anısına, Hassan Kulesi'nin hemen karşısındaki alana inşa edilmiştir. Yerleşke içinde şu yapılar yer alır:

- V. Muhammed'in Anıt Mezarı: Fas Kralı V. Muhammed ile oğulları Kral II. Hasan ve Prens Abdullah'ın mezarlarının bulunduğu ana anıt yapısıdır. Beyaz Carrara mermeri, yeşil kiremitli çatısı ve geleneksel Fas zellij çinileriyle ünlüdür.
- V. Muhammed Camisi: Anıt mezarın hemen yanında yer alır ve 1961-1971 de inşa edilmiştir. Genellikle Cuma namazları ve önemli dini günler için kullanılır.
- Hassan Kulesi: 12. yüzyılda dünyanın en büyük camisi olması planlanan ancak Sultan Yakub el-Mansur'un ölümüyle yarım kalan devasa caminin minaresidir.

[V. Muhammed Anıt mezarı](#)

Hasan Kulesi (Savmaye Hasan)

Minare, 1199 yılında Muvahhid Halifeliğinin üçüncü halifesi Yakub el-Mansur tarafından inşa edilmiştir ve tamamlanamamış bir caminin bir parçasıdır. Kulenin dünyanın en büyük minaresi olması amaçlandı ve cami tamamlandığında batı İslam dünyasının en büyüğü olması planlandı. Ancak Yakub el-Mansur'un 1199'da ölümünden sonra caminin inşaatı durdu. Minare 44 metre yükseklikte ayakta bırakılmıştır. Caminin geri kalanı da birkaç duvarın sadece başlangıcı ve 348 sütunun inşa edilmesiyle yarım kaldı. Kule, caminin

kalıntıları ve modern V. Muhammed Mozolesi ile birlikte Rabat'ta önemli bir tarihi ve turistik kompleksi oluşturmaktadır.

Minare, Ebu Yusuf Yakub el-Mansur tarafından yaptırılmış olmasına karşın, "Hasan" Kulesi veya "el-Hasan Camisi" olarak bilinmektedir. Anıta bu adın nasıl verildiği bilinmemekle birlikte, bu ismin 13. yüzyıl kadar erken bir tarihte kullanıldığı görülmektedir.

[Hasan Kulesi](#)

Hasan Kulesi'ni inşa ettiren kişi, Mağrip ve İberya'da bir Berberi Müslüman imparatorluğu olan Muvahhid Halifeliği'nin hükümdarı Yakub el-Mansur'dur. El-Mansur, şu anda Rabat'ın medinesi (eski şehir) olan yerde, eski Kasbah'ın ötesinde geniş bir alana yayılan yeni surlarla, el-Mehdiyye veya Ribat el-Feth adı verilen yeni bir müstahkem imparatorluk başkenti inşa etmeye karar verdi. Bu proje aynı zamanda bu başkent için Hasan Kulesi'nin minaresi olacağı muazzam bir caminin inşasını da içeriyordu. Caminin inşaatı 1191 yılında başladı, ancak El-Mansur'un Alarcos Savaşı'ndaki zaferini anmak için tasarlandığını iddia eden bazı tarihi raporlar nedeniyle, inşa yılı 1195 olarak geçmektedir.

Yakub el-Mansur'un 1199'da ölümünden sonra cami ve yeni başkent tamamlanmadan kaldı ve halefleri camiye bitirecek kaynaklardan ya da iradeden yoksun kaldı. Yapıdan geriye sadece duvarlarının başlangıcı ve 348 sütun kalmıştır. Terk edilmeden önce camiye bir miktar kiremit çatı eklendiğine dair kanıtlar olsa da, taşınabilen neredeyse tüm malzemeler başka bir yerde inşaatta yeniden kullanılmak üzere sonunda alandan çıkarıldı. Tamamlanmamış olmasının yanı sıra, cami 1755 Lizbon Depremi'nde bir miktar hasar gördü.

20. yüzyılda sömürgeci Fransız ve Faslı arkeologlar bölgeyi kazarak geriye kalanları dikkatlice yeniden inşa ettiler. 1960'larda cami kalıntılarının bulunduğu alan, modern bir cami ve külliye'nin güney tarafının geri kalanını kaplayan başka bir köşkle birlikte güneydoğu köşesinde V. Muhammed'in Türbesi'nin inşaatına yer verecek şekilde dönüştürüldü. Modern türbe ve cami, Vietnamlı mimar Cong Vo Toan tarafından tasarlandı ve 1971'de tamamlandı. Kule ve caminin bulunduğu alan, 1 Temmuz 1995'te Kültür kategorisinde UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne eklendi. Tarihi Rabat'ı kapsayan daha büyük alanın bir parçası olarak 2012 yılında Dünya Mirası Statüsü'ne layık görüldü.

Caminin toplam boyutları o dönem için muazzamdı: 183'e 139 metre (600'e 456 ft). Eğer

24 - Rabat

tamamlanmış olsaydı, İslam dünyasının batı kesimindeki en büyük cami olacaktı, hatta Kurtuba Ulu Camii'nden bile daha büyük olacaktı. Caminin çevresi, 100 metreden daha uzakta olduğu kuzey tarafı hariç, her tarafta caminin kendisinden yaklaşık 50 metre uzakta duran başka bir duvarla çevriliydi.

Udaya kalesi (Udayas Kasbahı - Qaşbat al-Awdaya)

Rabat kentinde bulunan bu kale (kasbah) Salé'nin karşısındaki Bou Regreg'in ağzındaki bir tepede ve Rabat'ın Medina bölgesine bitişik konumdadır . Rabat'taki diğer yerlerle birlikte UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer almaktadır .

10. yüzyılda Kurtuba'daki Emeviler veya bölgedeki Zenata Berberi müttefikleri, güneyde Harici bir devlet kurmuş olan Barghawata Berberilerine karşı savunma amacıyla bu bölgede bir ribat veya müstahkem manastır/karakol kurdular. Bu ribat büyük olasılıkla şu anki Udaya Kasbah'ı ile aynı yerdeydi, ancak yeri tarihçiler tarafından doğrulanmamıştır. Son Almoravid emirlerinden biri olan Taşfin ibn Ali (1143-11445), Almohad Halifeliğini püskürtme çabaları sırasında şu anki kasbahın bulunduğu yere yeni bir ribat inşa etti, ancak Almohadlar Almoravidleri yenerek ribatı yıktılar. 1150 veya 1151'de Almohad halifesi

[Udaya kalesi](#)

Abdülmümin, eski ribatın bulunduğu yere yeni bir kasbah (kale) inşa ettirdi ve içine bir saray ve bir cami yerleştirdi. Ayrıca, gelecekteki yerleşim ve kentleşmeye olanak sağlamak için bölgeye bir su kaynağı yönlendirmek üzere yeraltı bir kanal kazdırdı. Daha sonraki halife Yakub el-Mansur (1184-1199 yılları arasında hüküm sürdü), Rabat'ın günümüzdeki medinasının (eski şehir) bulunduğu yerde, eski kasbahın ötesinde geniş bir alanı kapsayan yeni surlarla, el-Mehdiyye veya Ribat el-Fath adı verilen yeni bir müstahkem imparatorluk başkenti inşa etmek için büyük bir projeye girişti. Bu proje ayrıca, devasa bir caminin (kalıntıları arasında Hasan Kulesi de bulunmaktadır) ve şehrin batı duvarındaki önemli bir kapı olan Bab er-Rouah ve şimdi Bab Udaya veya Bab al-Kbir olarak adlandırılan Kasbah

kapısı da dahil olmak üzere yeni büyük geçitlerin inşasını içeriyordu. Ebu Yusuf Ya'kub'un 1199'daki ölümünden sonra cami ve başkent tamamlanmamış kaldı ve halefleri bunu tamamlamak için kaynak veya istekten yoksundu. Kasbah'ın kendisi esasen terk edildi. Bu arada, nehrin karşısındaki Salé kasabası önem kazandı ve Marinid döneminde gelişti.

1609'da III. Philip, tüm Moriskoların (Müslüman veya Mağribi kökenli insanlar) İspanya'dan kovulmasını emretti . İspanya'nın Badajoz yakınlarındaki Hornachos kasabasından gelen bu mültecilerden yaklaşık 2000'i Salé çevresine yerleşti ve kasbahı işgal ederek 5000 ila 14.000 diğer Moriskonun da onlara katılmasını sağladı. Kendi özerk cumhuriyetlerini kurdular; Salé Cumhuriyeti (veya Bou Regreg Cumhuriyeti) olarak anılan bu cumhuriyet, korsanlar için bir üs görevi gördü: Batı Avrupa kıyıları çevresindeki ticaret gemilerine saldıran ve genellikle mürettebatı köle olarak satan " Salé Akıncıları " olarak da bilinen korsanlar.

Kasbah'ın bugünkü güneybatı bölümü, özellikle 18. yüzyılda Alaouite döneminde eklenmiştir. Bu bölüm, 17. yüzyılın sonlarında Sultan Moulay İsmail (1672–1727) tarafından inşa edilen ve bugün müze olarak hizmet veren bir saray veya kraliyet köşkünü içermektedir . Moulay İsmail ayrıca, bölgedeki diğer asi kabilelere karşı dengeleyici bir güç olarak hizmet etmek üzere, sultanın ordusunda hizmet eden bir guich kabilesi olan Udayas'ın (veya Oudayas'ın) bir kısmını kasbah'a yerleştirmekten de sorumluydu. Ancak "Udaya" adı, ancak 19. yüzyılda, kabilenin Alaouite sultanı Abd ar-Rahman tarafından Fez bölgesinden kalıcı olarak kovulmasından ve kalan üyelerinin kasbaha yerleşmesinden sonra kasbahla ilişkilendirildi.

Udayas Kasbah'ının restorasyonu 1914 yılında Fransız Himayesi döneminde başlatıldı . Çalışmalar , Hadj Driss Tourouguy dahil olmak üzere yerel usta zanaatkarların yardımıyla Maurice Tranchant tarafından yönetildi. Kasbah, Rabat'taki diğer tarihi yerlerle birlikte, 20 Temmuz 2006'da kültürel kategoride UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne eklendi. 2012 yılında Dünya Mirası Statüsü verildi.

Kale, Mavi-beyaz boyalı evleri ve dar sokaklarıyla meşhurdur; bu haliyle "Mavi Şehir" Şaşıvan'ı (Chefchaouen) anımsatır. 1195 yılında inşa edilen bu anıtsal kapı, Mağrip ve Endülüs mimarisinin en güzel örneklerinden biri kabul edilir. Kalenin içinde, 20. yüzyılın başlarında Fransız koruması döneminde tasarlanan, narenciye ağaçları ve çiçeklerle dolu huzurlu bir bahçe bulunur.

6

Marakeş

Atlas Dağları'nın eteklerinde yer alan ve "Kızıl Şehir" olarak bilinen Marakeş, Fas'ın en ikonik ve canlı şehirlerinden biridir. Labirent gibi dar sokakları, baharat kokulu çarşıları ve etkileyici Mağribi mimarisiyle ziyaretçilerine egzotik bir atmosfer sunar.

Marakeş (Berberi Dilinde: Murakush), Atlas Dağları'nın eteklerindeki Marrakech-Tensift-El Haouz ekonomik bölgesinin güneybatı ortasında başkenttir. "Kırmızı Kent" olarak bilinir. Adının Berberi dilinde mur (n) akush olabileceği söylenmektedir: "Tanrının Ülkesi".

Bu kent, Marrakech-Tensift-El Haouz bölgesinin başkentidir.

28 - Marakeş

Yakın zamana kadar Fas, Araplar, Persler ve Avrupalılar tarafından "Marakeş Krallığı" olarak biliniyordu. Avrupalı isimler olan Morocco, Marruecos, Maroc, Marokko vs doğrudan doğruya Beriberi kelimesi olan Murakush dan türemektedir.

Marakeş şehri Fas'ta geleneksel geniş ticaret pazarına sahiptir ve ayrıca Afrika ve Dünya'da en faal alanlardan biridir Djemaa el Fna. Faaliyet, telaş içindeki alan, akrobatlar, hikâye anlatıcıları, dansçılar ve müzisyenler ile doludur. Alan yiyecek stantlarına dönüşerek meşgul hayatı ile kocaman bir açık hava restoranlarına dönüşür.

Marakeşte görülmesi gereken yerler şunlardır:

- Jemaa el-Fnaa Meydanı: Şehrin kalbi olan bu meydan; yılan oynatıcıları, sokak göstericileri ve akşam kurulan yemek tezgahlarıyla UNESCO Dünya Mirası Listesi'ndedir.
- Jardin Majorelle: Yves Saint Laurent tarafından restore edilen, elektrik mavisi binaları ve egzotik bitkileriyle ünlü bu bahçeyi ziyaret etmek için biletlerinizi mutlaka Jardin Majorelle resmi sitesinden online olarak önceden ayırtmalısınız.
- Bahia Sarayı: 19. yüzyıl sonu Fas mimarisinin ve işçiliğinin en güzel örneklerinden biridir.
- Ali Bin Yusuf Medresesi: 14. yüzyıldan kalma bu tarihi İslam okulu, büyüleyici çini işçiliği ve avlusuyla mutlaka ziyaret edilmelidir.
- Kutubiye Camisi: Şehrin simgesi olan 12. yüzyıl yapımı bu caminin minaresi, Medina'nın her yerinden görülebilir (Müslüman olmayanlar sadece bahçesini gezebilir).

Marakeş'te gördüğümüz yerler aşağıda anlatılmıştır:

Bahia Sarayı

Marakeş'te bulunan, 19. yüzyıl sonu Mağrip ve İslam mimarisinin en zarif örneklerinden biridir. Sözlük anlamı parlaklık veya ihtişamdır. 1860'larda Sadrazam Si Moussa tarafından başlatılan inşaat, oğlu Ba Ahmed döneminde (1894-1900) genişletilerek devrin en görkemli sarayı haline getirilmiştir. Marakeş'in merkezi Jemaa El-Fna Meydanı'na yaklaşık 15-20 dakikalık (900 metre) yürüme mesafesindedir.

[Bahia Sarayı](#)

Saray, simetri yerine bilinçli bir asimetriyle tasarlanmış olup 8 hektarlık bir alana ve 150 odaya yayılmıştır. Sarayın bölümleri şunlardır:

- Büyük Avlu: 1500 metrekarelik alanı kaplayan İtalyan Carrara mermeriyle döşeli, sarayın en etkileyici noktasıdır.
- Harem Bölümü: Ba Ahmed'in 4 eşi ve 24 cariyesi için tasarlanan, iç bahçeler ve süslü çeşmelerle bezeli özel bölümdür.
- Bahçeler: Portakal, muz ve yasemin ağaçlarıyla dolu huzurlu iç bahçeler, Marakeş'in sıcaklığından kaçmak için idealdir.

Tavanlardaki sedir ağacı oymaları, karmaşık zellij mozaikleri ve ince işlenmiş alçı (stucco) detayları ile Fas sanatının zirvesini yansıtır.

El Fna Meydanı (Jemaa el-Fnaa)

Marakeş'in merkezinde yer alan bu meydan UNESCO tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras olarak kabul edilen bu meydan, 11. yüzyıldan beri şehrin ana buluşma noktası ve açık hava tiyatrosu işlevi görmektedir.

Meydanda iki farklı zaman yaşanmaktadır: Gündüz ve gece.

- Gündüz: Daha sakin bir yapıdadır; taze meyve suyu (özellikle portakal) satıcıları, yılan oynatıcıları, maymun eğiticileri ve kına (henna) yapan kadınlar meydanı doldurur. Gündüz kahve ve lokantalarda oturulabilir
- Gece: Güneş battığında meydan devasa bir açık hava restoranına dönüşür. Seyyar yemek tezgahları kurulur; hikaye anlatıcıları, müzisyenler, akrobatlar ve falcılarla tam bir panayır alanı halini alır. Gece gezgin lokantalar meydanı doldurur. Tajine, kuskus, ızgara etler ve harira çorbası gibi geleneksel Fas lezzetlerini yiyebilirsiniz. Türklerin damak tadına uygun şeyler değil, mideniz bozulabilir. Gece meydanda kuurlan gezgin lokantaları saldıgı kokular dehşet verici.

[El-Fna Meydanı](#)

Jardin Majorelle

Fransız ressam Jacques Majorelle tarafından 1923 yılında oluşturulmaya başlanmış ve

30 - Marakeş

sanatçının yaşam boyu süren (yaklaşık 40 yıl) en büyük eseri olmuştur. Majorelle'in ölümünden sonra bakımsız kalan bahçe, 1980 yılında Yves Saint Laurent ve ortağı Pierre Bergé tarafından satın alınarak bir otel projesi olmaktan kurtarılmış ve restore edilmiştir.

Marakeş şehrinde bulunan Jardin Majorelle (Majorelle Bahçesi), canlı "Majorelle Mavisi" mimarisi, dünyanın dört bir yanından gelen egzotik bitki koleksiyonu ve moda ikonu Yves Saint Laurent ile olan bağıyla bilinen büyüleyici bir botanik bahçedir. Bahçe içinde görülmesi gerekenler şunlardır:

- Bahçenin simgesi haline gelen, ismini yaratıcısı Jacques Majorelle'den alan parlak kobalt mavisi (Majorelle Mavisi) villa ve yapılar.
- Beş kıtadan getirilen 135'ten fazla bitki türü; özellikle dev kaktüsler, bambu ormanı ve nilüferli havuzlar dikkat çekicidir.
- Bahçe içinde Fas'ın yerli halkına ait eserlerin sergilendiği Berberi Müzesi bulunur. Ayrıca hemen yakınında ünlü modacıya adanmış Musée Yves Saint Laurent yer almaktadır. Yves Saint Laurent'ın 2008 yılındaki vefatından sonra küllerinin serpiildiği bahçede, onun anısına dikilmiş bir sütun bulunmaktadır.

[Jardin Majorelle](#)

Kutubia Camisi (Camiü'l-Kutubiyye)

Marakeş kentinde bulunan bir cami cami, Muvahhidler döneminde Abdülmü'min tarafından inşa edilmiştir ve medine mahallesinde Câmiü'l-Fenâ yakınında yer almaktadır. Cami, 1147 yılında Muvahhidler'in Marakeş'i fethinden hemen sonra kuruldu. Caminin ikinci yapılışı, 1158 civarında tamamen yeniden inşa edildi ve Yakub el-Mansur muhtemelen minarenin inşaatını 1195 civarında tamamladı. Bu ikinci cami günümüzde ayakta kalan yapı olup Muvahhid mimarisinin ve genel olarak Fas cami

[Kutubia Camisi](#)

mimarisinin klasik ve önemli bir örneği olarak kabul edilir. 77 metre yüksekliğindeki minare kulesi, çeşitli geometrik kemer motifleriyle süslenmiş, sivri uçlu ve metal kürelerle süslenmiştir. Muhtemelen aynı dönemde kısa bir süre sonra inşa edilen Seville'deki Giralda ve Rabat'taki Hasan Kulesi gibi diğer yapılara da ilham verdi. Minare ayrıca Marakeş'in önemli bir simgesi olarak kabul edilir.

Menara Parkı

Marakeş'teki Menara Bahçeleri (veya Menara Parkı), 12. yüzyılda (yaklaşık 1157) Almohad hanedanlığı döneminde kurulan, şehrin en çekiciliği tarihi mekanlarından biridir. Atlas Dağları'nın panoramik manzarasına sahip, zeytin ağaçlarıyla dolu, geniş bir halk bahçesidir.

Par içinde, 19. yüzyılda inşa edilen ve "El Menzah" olarak bilinen yeşil çatılı köşk, büyük bir yansıtıcı havuzun kenarında yer alır. Bahçenin merkezindeki büyük havuz, Atlas Dağları'ndan gelen su kanalları sistemiyle beslenir ve zeytinlikleri sular.

Marakeş Menara Havaalanı'na 3 km, Jemaa el-Fnaa Meydanı'na yaklaşık 3,5 km mesafededir.

[Menara Parkı](#)

Menara Bahçeleri, Marakeş'in UNESCO Dünya Mirası listesindeki medina bölgesine yakın, doğal ve tarihi dokuyu birleştiren huzurlu bir dinlenme alanıdır.

Marakeş

Fas'ın "Kızıl Şehir" olarak bilinen Marakeş, Atlas Dağları'nın eteklerinde yer alan, egzotik atmosferi, labirent gibi sokakları ve canlı meydanlarıyla dünyanın en popüler turistik destinasyonlarından biridir.

Tarihçesi her ne kadar Avrupa'ya yakınlığından dolayı hep geçiş hikâyeleriyle dolu olsa da Marakeş birçok filmin çekim ortamı olmuştur. Berberiler halen Atlas dağlarının eteklerinde kimliklerini sürdürürken, Cebelitarık ötesinde bambaşka hayatların yaşandığı bu ülkeyi, Paolo Coelho'nun "Simyacı" kitabında betimlemiştir.

Chez Ali restoranı

Chez Ali, Marakeş'in hemen dışında, Palmeraie bölgesinde bulunan ve 1980'den beri hizmet veren dünyaca ünlü bir akşam yemeği ve gösteri mekanıdır. "Binbir Gece Masalları" atmosferinde Fas kültürünü, mutfağını ve geleneksel binicilik sanatlarını bir araya getiren bu mekan, özellikle turistler için şehrin en popüler duraklarından biridir. İzlediğimiz gösteriler şunlardır:

- Fantasia (Tbourida): Gecenin en büyük gösterisi, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde yer alan geleneksel atlı gösterisidir. Atlıların senkronize tüfek atışları, akrobasi hareketleri ve hız gösterileri açık hava arenasında sergilenir.
- Kültürel gösteriler: Yemek sırasında ve sonrasında dansözler, Gnawa müzisyenleri, ateş yutanlar ve çeşitli Fas halk dansları grupları masaları ziyaret eder.

Yemeğimizi geleneksel Berberi çadırlarında (kaidal tents) yedik. Yemek menüsü şöyleydi:

- Harira: Hurma ve şebakiye ile sunulan geleneksel Fas çorbası.
- Méshoui: Fırınlanmış kuzu eti veya bademli/erikli kuzu tagine.
- Kuskus: Yedi çeşit sebze ile hazırlanan klasik Fas kuskusu.
- Tatlı ve Çay: Mevsim meyveleri, Fas hamur işleri ve nane çayı.

[Marakeş](#)

[Chez Ali restoranı](#)

7

Essaouira

1960'lara kadar Mogador adıyla anılan Essaouira kenti Fas'ın batı bölgesinde, Marakeş-Safi'de, Atlantik kıyısında bir liman kentidir.

Essaouira Fas'ın Alevi Sultanı Muhammed bin Abdallah'ın tarafından kurulmuştur. Sultan, 1760 yılında şehri çeşitli mimarlara, özellikle de Théodore Cornut ve Ahmed al-İnglizi'ye emanet ederek özgün bir deney yaptı. Bu mimarlar, 1765'teki başarısız Fransız Larache seferinden esir alınan Fransızları kullanarak ve yabancı tüccarların ihtiyaçlarına uygun bir şehir inşa etme misyonu ile şehri tasarladılar. İnşa edildikten sonra büyümeye devam etti ve altın çağını ve olağanüstü gelişimini yaşadı; 18. yüzyılın sonu ile 19. yüzyılın ilk yarısı arasında ülkenin en önemli ticaret limanı ve aynı zamanda diplomatik başkenti oldu.

34 - Essaouira

Essaouira Medinası, 2001 yılında UNESCO tarafından Dünya Mirası Alanı olarak ilan edilmiştir. "Afrika'nın Rüzgarlı Şehri" olarak bilinen bu yer, sörf tutkunları, sanatseverler ve sakin bir atmosfer arayan gezginler için popüler bir destinasyondur.

Arkeolojik araştırmalar, Essaouira'nın tarih öncesi zamanlardan beri yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Essaouira koyu, kısmen Mogador adası tarafından korunmaktadır ve bu da onu güçlü deniz rüzgarlarına karşı korunaklı, huzurlu bir liman yapmaktadır.

[Essaouira](#)

Essaouira, uzun zamandır Fas kıyıların en iyi demirleme yerlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Kartacalı denizci Hanno, MÖ 5. yüzyılda burayı ziyaret etmiş ve Arambys ticaret merkezini kurmuştur.

MÖ 1. yüzyılın sonlarına doğru veya MS 1. yüzyılın başlarında, Mauretania'nın Berberi kralı II. Juba, Essaouira ve Iles Purpuraire'deki gelgit kayalıklarında bulunan murex ve purpura kabuklarını işleyerek bir Tyrian moru fabrikası kurmuştur. Bu boya, İmparatorluk Roma Senatörlerinin giydiği togalardaki mor şeridi renklendirmiştir.

Mogador adasında bir Roma villası kazılmıştır.[6] Ayrıca MS 3. yüzyıla ait bir Roma vazosu ve sikkeler bulunmuştur. Eserlerin çoğu şu anda Sidi Muhammed ben Abdallah Müzesi ve Rabat Arkeoloji Müzesi'nde görülebilir.

